

UNA PSICOPEDAGOGA A BOLÍVIA

Montserrat Garcia Picañol

RESUMEN

Este artículo recoge una experiencia de voluntariado en Bolivia, como psicopedagoga. La demanda en concreto era llevar a término un asesoramiento sobre el proceso de lectoescritura en las escuelas públicas. Al final del artículo se lleva a término una pequeña reflexión sobre la función asesora.

ABSTRACT

This article contents an experience as a Psycho Pedagogic advice in Bolivia. The specific demand was about to design a program of reading and writing in government schools. At the end of article there is a little reflection about function of psycho pedagogic advice.

EL PER QUÈ / L'ORIGEN

A finals del curs 2004-05 vaig decidir anar una temporada a un altre país, no a fer el turista com havia fet fins aleshores, sinó a intercanviar coneixements, o bé, tal com se'n diu ara, a fer de cooperant. Em va semblar una bona manera de conèixer a fons un país amb tot el que això implica: gent, cultura, paisatges... Així és que vaig demanar un permís de tres mesos sense sou que, sumat a les meves vacances feia un total de quatre mesos i mig per poder-m'hi dedicar.

El destí em va fer anar cap a Bolívia i aquí se'm va girar la primera feina: llegir llibres, buscar pàgines a internet del Ministerio Boliviano de Educación... i també em va aparèixer la primera sorpresa: la seva llei de Reforma Educativa és pràcticament la mateixa que la nostra. En molts països d'Amèrica Llatina s'ha aplicat la Reforma Educativa promoguda pel Banc Mundial i altres organismes internacionals. Més tranquil·la perquè "dominava" el tema, ja vaig fer les bosses i em vaig preparar per marxar.

ATERRATGE

Un cop instal·lada a La Paz va començar el meu primer dia de feina en el que són els serveis centrals d'una ONG dedicada a l'educació: conèixer els nous companys, saber què s'espera de mi...

Aquesta ONG d'origen religiós (Entre Cultures/Fe y Alegria) es defineix com un moviment per l'educació popular integral i de promoció social. Té un conveni amb l'estat amb el que se li permet aportar recursos i formació a les escoles fiscals (el que aquí són les escoles públiques). És un conveni signat entre església i estat al que les escoles hi accedeixen de manera voluntària. En total engloba el 7% de totes les escoles del país i 165.000 alumnes.

Talment com molta de la gent que va a treballar al "tercer món" duia els meus prejudicis... i em vaig endur la segona sorpresa: companys molt competents, amb una sòlida formació però que esperen amb "candeletes" tot el que ve de fora.

En aquell moment em vaig espantar força: en què els puc ajudar? Tampoc en sé tant més que ells... D'on vaig treure aquesta gran idea de deixar la meva feina a l'EAP? Els companys de la seu central, donada la seva tasca directa amb ONGs han rebut molta formació, molts d'ells han visitat experiències educatives d'altres països i s'han format a Europa, Amèrica central o/i EE UU.

L'encàrrec que em van fer va ser l'elaboració d'una guia didàctica per a treballar la lectoescritura i, si hi havia temps, també faria la formació als docents però, si no n'hi havia prou, dissenyaria

el programa de formació perquè algú altre el tirés endavant.

MANS A L'OBRA...

A partir d'aquí vaig començar a trepitjar escoles per tal de situar-me en la realitat i... tercera sorpresa!: els mestres, que vaig conèixer en la seva majoria, no tenen res a veure amb els meus companys de la central de la Paz, la seva formació deixa molt que desitjar.

El magisteri és una manera de sortir de la pobresa, tot i que han de tenir més d'una feina per a subsistir. Fins el curs 2005/06 la majoria de mestres, en acabar magisteri, es podien col·locar directament dins el sistema d'escoles fiscals. Els exàmens per accedir a la Normal es fan encara ara en estadis de futbol amb milers de candidats. La formació és deficitària en la majoria d'aspectes, cal dir que els nivells amb que accedeixen a la Universitat també estan per sota del que aquí considerariem òptim.

Tornem a la meva feina. A les aules hi ha entre trenta i quaranta alumnes (n'he arribat a veure cinquanta), les condicions de les escoles són molt precàries quant als materials i als equipaments. Les pissarres acostumen a ser tant velles que costa distingir el que s'hi escriu. No he vist cap escola amb fotocopiadora encara que algunes comencen a tenir un ordinador per a la gestió. Aquest curs s'ha iniciat un projecte per anar dotant d'aules informàtiques a alguns centres. Les dotacions econòmiques per a fotocòpies i renovar el material didàctic estan al nivell de la resta... pràcticament inexistent. He vist utilitzar en algunes escoles llibres vells d'editorials espanyoles, llibres fora de context tant pel que fa a les propostes didàctiques com pel que fa simplement a les il·lustracions. (nens "rossets" que marxen amb cotxe amb els pares...) En podem deduir que les condicions per a treballar no són bones i per a dur a terme un assessorament cal partir d'uns paràmetres molt diferents als nostres.

Bolívia és un dels països amb menys renda per càpita d'Amèrica Llatina. La majoria de la població viu sota l'índex de pobresa i aquest fet fa entendre que els pares, en una gran majoria, marxin de casa de bon matí buscant recursos per subsistir i tornin entrada la nit. Un fenomen relativament nou són aquells infants de família monoparental o a càrrec de familiars propers o de germans "grans" perquè un dels dos pares, o tots dos, han emigrat en busca de millors condicions de vides. Es dona el cas de que pares o mares truquin a les escoles des de l'estranger per parlar amb els seus fills ja que les vivendes no tenen telèfon.

A partir d'aquest coneixement vaig iniciar la meva proposta didàctica que em va comportar dubtes, entrebancs i sorpreses.

En un país en que es parlen varies llengües la proposta s'havia d'adaptar a totes elles ja que així ho diu la llei i així ho veia jo. Però els que sovint no volen que els infants siguin educats en les llengües minoritàries (bàsicament aymara i quechua) són les famílies ja que les troben clarament regressives i volen que els seus fills siguin educats en la llengua "forta", l'espanyol. Existeix, a més, un altra dificultat en l'aspecte lingüístic: molts mestres no parlen aquestes llengües; si és així, com les poden ensenyar?

Un altre fet sorprenent per a mi fou la "lectura" que en fan de la Llei d'Educació. Al parvulari, que ells anomenen Kinder no s'ha d'ensenyar a llegir i escriure, això vol dir que no hi ha lletra escrita en la majoria de classes fins a primer de primària. En un entorn on no hi ha llibres a les cases, no hi ha biblioteques escolars i hi ha un important nombre de famílies analfabetes, l'entorn lectoescriptor es redueix pràcticament als rètols del carrer i els embolcalls. Es fa difícil motivar i donar funcionalitat a la lectura i l'escriptura.

La Llei d'educació també parla de la integració escolar i aquesta es duu a terme tal i com es pot i amb molts pocs recursos. L'equip d'assessorament per les nees està format per tres professionals a l'oficina central i un més a cada departament (provincia). Mestres d'educació especials n'hi ha alguns en algunes escoles però el seu nombre es limitat i estan pagats per l'estat o directament per la ONG. La seva formació és generalista i van aprenent sobre la marxa.

Les logopedes (fonoaudiòlogues) són un altre recurs escàs a les ciutats de La Paz i el Alto: en treballaven dues per a totes les escoles adherides al conveni.

Els mestres en veure's tant mancats de recursos -perquè en són conscients- demanaven i reclamaven la meua presència a les escoles, pensant que el "meu saber" els podia ajudar. M'obrien les portes de les aules acceptant tots els suggeriments i indicacions.

Finalment vaig fer un parell de cursos de formació a docents sobre el procés de lectoescriptura. Primer objectiu: els infants han de conèixer amb la lletra escrita des d'un primer moment. És bo que al "Kinder" hi hagi contes, rètols, cartells... Segon objectiu: pensar materials de treball i com aconseguir material per a tenir biblioteques d'aula. Entre tots vam aplicar grans dosis d'imaginació i propostes alternatives fins arribar a tenir unes condicions el més dignes possibles per començar la feina amb els infants. Aquí és on començava la segona part del curs amb uns objectius més "tradicionals."

El que no canvia són els nens. La seva il·lusió quan aprenen una cosa, quan descobreixen que ja saben llegir!!!, la vitalitat que tenen per jugar a l'hora del pati, com els hi agraden les llatinades... Tot i que molts d'ells a partir de quart o cinquè de primària deixen l'escola per ajudar en les economies familiars o intenten combinar feina i escola.

EL TEMPS PASSA, EL DOCUMENT QUEDA MÉS O MENYS EN LLESTIT I ÉS L'HORA DE TORNAR A CASA

Amb la tornada a casa s'inicia el balanç i la reflexió sobre l'experiència, vivències i sentiments.

Primera reflexió: ha servit per alguna cosa la feina feta? Realment he aportat criteris i metodologies que es puguin utilitzar a

les aules? He estat capaç d'apropar-me a les seves necessitats? Són preguntes que també em faig en la meua tasca diària i que malgrat la distància i la diferència entre la feina a l'EAP i la feina a Bolívia tenen el mateix fil conductor. Com aconseguir un assessorament col·laboratiu i que tingui en compte les necessitats dels centres, alumnes i famílies?

L'aspecte però que em fa pensar més i que trobo que és on realment s'han d'invertir tots els esforços és la importància de la FORMACIÓ. Com pot avançar un país on els mestres tenen uns coneixements tant escassos? Aquí és on potser s'ha de començar a construir, des de dins del país i des de les entitats internacionals que hi col·laboren. No es pot créixer sense una escola forta, dotada de recursos i amb uns bons professionals al capdavant.

Amb la perspectiva que em dona haver nascut a Catalunya em sorprèn i preocupa l'aculturació que s'ha fet dels pobles minoritaris. Com renuncien a la seva llengua, a la manera de vestir tradicional quan marxen a les grans ciutats amb la idea de "prosperar". Això em permet entendre per què alguns alumnes d'origen sud-americà que arriben aquí els costa acceptar el català. És, al seu entendre, una "llengua de segona".

Per acabar, una petita reflexió sobre els meus primers quinze dies de feina a l'EAP. Vaig arribar amb el curs en marxa. Durant les primeres reunions d'equip a les que vaig assistir tenia una mica la impressió de que es discutia sobre uns aspectes que no eren rellevants. Tenim de tot i més, bona formació, bones dotacions..., bones condicions de feina i amb tots aquests recursos la nostra tasca havia de ser fluïda i reeixida. No cal dir que amb el pas de molt poc temps vaig entrar en la perspectiva dels companys i em vaig incorporar plenament a aquestes discussions. Ara amb la distància que em dona un any, penso que és bo, de tant en tant, observar-nos de fora per reconèixer que, tot i que no tenim un entorn laboral perfecte, potser hauríem de gaudir tots plegats dels avenços que hem anat creant entre tots al llarg de tant de temps de tasca assessora.

Correspondència amb l'autora: *Montserrat Garcia Picañol*. E-mail: mgarci56@xtec.cat

